

Aikuisopiskelijan ammattillisen minäkäsityksen kehittyminen

Ritva Pyykkönen

Yliopettaja, KTL
Jyväskylän ammattikorkeakoulu
ritva.pyykkonen@jamk.fi

Asta Wahlgrén

Yksikönjohtaja, KTT, dosentti
Jyväskylän ammattikorkeakoulu
asta.wahlgren@jamk.fi

Aila Virtanen

Professori, KTT
Jyväskylän yliopisto
aila.virtanen@econ.jyu.fi

Artikkeli on käynyt läpi referee-menettelyn.

”Kaikki aikaisemmat kokemukset ovat muovanneet minusta sen ihmisen, joka tänä päivänä olen. Olen kiitollinen sekä hyvistä että ikävistä kokemuksista. Ikävät asiat kasvattavat nopeasti ja valmistavat kohtaamaan tulevia vastoinkäymisiä. Olen oppinut olemaan nöyrä elämän edessä, kuuntelemaan itseäni ja tekemään rohkeitakin ratkaisuja luottaen siihen, että ne ovat minulle oikeita, ja elämä kantaa.” (Miina)

Johdanto

Ammattikorkeakoulujen myötä on syntynyt uusi elinikäisen oppimisen opiskelijaryhmä; ammattikorkeakoulujen aikuisopiskelijat. Työelämän uudet vaatimukset saattavat tuoda

aikuisen uudelleen koulunpenkille. Myös pätevytyminen, tutkinnon hankkiminen ja paremman paikan tavoittelu työelämässä voivat olla opiskelun päämääränä. Lisäksi opiskelu ja pätevyys edistävät tasa-arvoa ja antavat aseman yhteiskunnassa. Aikuisopiskelu on tärkeää myös työyhteisöjen selviytymisen kannalta ja elinikäinen oppiminen on koko yhteiskunnan tavoitteena.

Tässä artikkelissa tarkastelemme elinikäistä oppimista yksilön, aikuisopiskelijan, näkökulmasta. Artikkelissa keskitymme yksilön ammatilliseen minäkäsitykseen ja sen muotoutumiseen. Tutkimuksen taustalla on näkemys aktiivisesta aikuisopiskelijasta, joka tavoittelee opinnoissaan ammatillisen pätevöitymisen rinnalla henkistä kasvua ja kehittymistä. Näkemys vastaa humanistista ihmiskäsitystä, jossa yksilö nähdään aktiivisena, omaa elämäänsä rakentavana ja inhimillistä kasvua tavoittelevana. Oppija luo itse oman oppimistilanteensa, jossa painottuvat henkilökohtaiset tavoitteet, merkitysten etsiminen ja tavoitteiden saavuttaminen. Käsityksen mukaan ihmisen elämää ei ole ennalta määrätty, vaan hän voi itse luoda oman kohtalonsa ja hänelle on ominaista pyrkimys kohti parempaa (Ruohotie 2000). Oppiminen syntyy kokemuksista, joiden kautta oppija rakentaa myös omaa minäkäsitystään. Oppiminen kiinnittyy ihmisen koko elämäntarinaansa, hänen persoonaansa, kokemuksiinsa ja sosiaaliseen ympäristöönsä (Rogers 2002). Opiskelun kautta on mahdollista tyydyttää omia kehittymisen ja kasvamisen päämääriä sekä saavuttaa oma sisäinen kasvu ja kypsyys (Ruohotie & Honka 2003).

Aikuisopiskelijaa kuvaa Knowles'in (1980) mukaan neljä olettamusta. Ensimmäisen mukaan aikuisopiskelijan minäkäsitys muuttuu opiskelun myötä riippuvuudesta kohti itseohjautuvuutta. Toinen olettamus koskee elämäntarinalle, jota aikuisopiskelijä käyttää kasvavana oppimisreservinä. Kolmas olettamus koskee oppimisvalmiutta. Aikuisopiskelijan oppimisvalmius suuntautuu siten, että hän voi käyttää oppimaansa työelämän tilanteissa. Neljäs olettamus liittyy oppimistyyliin: ai-

kuisopiskelijoille koulutus merkitsee omien mahdollisuuksien saavuttamista, ja hän oppii mieluummin toimintakeskeisesti kuin oppiainekeskeisesti (Jarvis 2004; Knowles 1980).

Artikkelin tavoitteena on kuvata tradenomiksi opiskelevan aikuisopiskelijan ammatillisen minäkäsityksen muotoutumista oppimisen, työkokemuksen ja elämäntarinan myötä. Tutkimusaineiston muodostavat Jyväskylän ammattikorkeakoulun iltaopiskelijoiden kirjoittamat elämäntarinat, joissa he kuvaavat elämäänsä, opiskeluaan ja tulevaisuuden toiveitaan. Tutkimuksen kontribuutiona pidämme aikuisopiskelua kuvaavan teorian ja empirian yhdesä tuottamia tuloksia siitä, mikä motivoi aikuisopiskelijan opiskelun alkuun, millainen on aikuisopiskelijan oppimisen tapa ja millaisia ovat aikuisopiskelijan opiskelun tavoitteet. Yksilökeskeisen tarkastelu on mielestämme relevantti myös yhteiskunnan kannalta, sillä yhteiskunnan panostaminen aikuisopiskeluun ei ole mielekäästä, mikäli opiskelu ei tukitoimista huolimatta kiinnosta opiskelijoita.

Aikuisopiskelusta ammatilliseen minäkäsitykseen

Aikuisopiskelijä

Globalisaatio ja uudet teknologiat vaativat työntekijöiltä uusia valmiuksia (Ruohotie & Honka 2003). Globaalissa murroksessa elinikäinen oppiminen voidaan entistä voimakkaammin tulkita sekä yhteiskunnan että yksilön selviytymisstrategiaksi. Ihmisellä on taito oppia koko ikänsä ja selviytyäkseen hänen on opittava koko ikänsä. Aikuisopiskelijalla on useita etuja puolellaan verrattuna nuorempiin

ja usein nuoria paremmat lähtökohdat opiskelun aloittamiseen. Aikuisella on monipuolisempaa elämän- ja työkokemusta kuin nuorella, ja myös opiskelun tavoitteet ovat selkeämmät (Ojala 1999). Tärkeitä vahvuuksia ovat itseohjautuvuus ja hyvät työelämävalmiudet. Aikuisopiskelijat ovat usein ongelma-orientoituneita opiskelijoita, jotka tiedostavat itse omat oppimistarpeensa (Knowles 1980).

Aikuisopiskelijaan liitetään myös vahva elämäntunne. Elämäntunne tarkoittaa sitä, että yksilö kokee voivansa päätöksillään, ratkaisuillaan ja toimenpiteillään vaikuttaa elämäänsä ja ympäristöönsä (Keltinkangas-Järvinen 1994). Ruohotie (2000) määrittelee elämäntunnen yksilön kykyä kantaa vastuuta omasta toiminnasta. Elämäntunne muotoutuu elämän eri vaiheiden kokemusten perusteella. Muutokset ja kriisit ovat merkittäviä tapahtumia tämän tunteen kehittämisessä (Heikkilä 2006). Elämäntunne sisältyy yhtenä elementtinä myös Ruohotien ja Hongan (2003) esittämiin yleisiin työelämävalmiuksiin. Muita yleisiä työelämävalmiuksia ovat heidän mukaansa kumppanuustaidot, ihmisten ja tehtävien johtaminen sekä innovaatioiden ja muutosten hallinta.

Ammatillinen minäkäsitys

Yksilön minään liittyvästä käsitteistöstä ei ole olemassa yksimielisyyttä. Minä, identiteetti, minäkäsitys, minäkuva ja minäarvostus ovat läheisiä käsitteitä, joihin liittyy erimielisyyttä (Aho & Laine 1997). Tässä tutkimuksessa käytämme käsitettä minäkäsitys. Minäkäsitys on yksilön oma käsitys itsestään, mutta siihen sisältyy todellisen minän lisäksi myös käsitys omasta ihanneminäs-

tä (Heikkilä 2006.) Ihanneminään ihminen liittyy sellaisia arvostuksia, tavoitteita ja rooli-ihanteita, joita hän pitää arvokkaina ja tavoiteltavina (Korpinen 1988). Minäkäsitys syntyy siinä ympäristössä, jossa henkilö toimii. Se sisältää joukon käsityksiä, asenteita ja tunteita, jotka henkilöllä on ominaisuuksistaan, kyvyistään ja suhteestaan ympäristöönsä sekä siinä oleviin ihmisiin ja yhteisöihin (Heikkilä 2006; Scheinin 1990). Minäkäsityksen ydin on ihmisen persoona, joka heijastelee ulkopuolista maailmaa. Ihminen havaitsee, ottaa vastaan ja tulkitsee informaatiota ulkopuolisesta ympäristöstään minäkäsityksensä varassa. Todellisella minällä ei kuitenkaan ole kaikkia ihanneminään ominaisuuksia. Minäkäsitys on sosiaalisesti rakentunut ja se syntyy sosiaalisista kokemuksista (Holstein & Gubrium 2000).

Eräs minäkäsityksen piirre on sen muuttuminen. Minäkäsitys on aina sidottu siihen hetkeen, jossa ihminen on ja josta hän itseään ja elämäänsä tarkastelee (Heikkilä 1999; Laurila 1999; Heikkilä 2006). Uudet kokemukset sekä havainnot muokkaavat käsitystä itsestä ja omista kyvyistä. Minäkäsityksen kehittyminen yksilön kasvun myötä on omien arvojen ja päämäärien arvioinnin ja kehittymisen jatkuva prosessi (Korpinen 1989). Minäkäsitys sisältää menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden kokemukset ja havainnot. Siihen yhdistyvät myös eri elämäntilanteissa koetut arvot, asenteet, ihanteet ja tunteet.

Ammatillinen minäkäsitys liittyy ihmisen ammattiin. Ammatillinen minäkäsitys rakentuu työtä tehtäessä ja muiden kanssa vuorovaikutuksessa oltaessa. Ammatillinen minäkäsitys sisältää ase-

man työyhteisössä ja myös laajemmissa sosiaalisissa rakenteissa. Siihen liittyy tietynlainen käyttäytyminen, ura, arvot ja olosuhteet, sillä ihminen toimii ammatissaan yhteisön ja organisaation normien mukaan eikä pelkästään yksilönä. (Airaksinen 1991; Koehn 1994; Räikkä 1998). Ammatillinen minäkäsitys on yksilön tietoisuutta siitä, mitä hänen tulee ammatissa tehdä ja mitä hänen tulisi saada aikaan niissä tehtävissä, joihin hän hankkii koulutuksen. Ammatillinen minäkäsitys ilmentää myös yksilön samaistumista ammattiryhmään. Se on parhaimmillaan ammatillisen sosialisatation tulos (vrt. Korpinen 1987).

Kuvio 1. Ammatillinen minäkäsitys tässä tutkimuksessa.

Ammatillisen minäkäsityksen muuttumista tapahtuu oppimisen myötä. Samalla kun opitaan tietoja ja taitoja, opitaan myös jotain itsestä, millainen minä olen, mitä minä osaan ja mihin pystyn (Korpinen 1989). Kuten minäkäsitys, myös ammatillinen minäkäsitys rakentuu aina uudelleen riippuen uusista kokemuksista, jotka suhteutetaan aikaisempiin elämänkaaren tapahtumiin. Tilanteet, niiden vaatimukset ja niissä havaitut mahdollisuudet saavat aikaan eri-

laisia minäkäsityksiä ja erilaiset kokemukset eri elämänalueilta muuttavat myös työidentiteettiä (Ruohotie 2000). Tätä minäkäsityksen jatkuvaa liittymistä uusiin kerrottaviin kokemuksiin voidaan kutsua minäkäsityksen narratiivisuudeksi (vrt. Heikkinen 1999).

Tutkimusmalli

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata aikuisopiskelijan ammatillisen minäkäsityksen kehittymistä oppimisen, työn ja elämäkokemusten myötä. Oppiminen, työ, perhe ja muut elämän osa-alueet eivät ole selvästi toisistaan erotettavissa, vaan muodostavat kokonaisuuden, jossa minäkäsityksen kehittymisen tapahtuu. Teoriakehukseen sisältyy humanistinen ihmiskäsitys (Rogers 2002), ammatillinen minäkäsitys (Korpinen 1988) sekä aikuisopiskelijaa kuvaava teoria (Knowles 1980; Ruohotie 2000). Viitekehys muodostuu seuraavanlaisiksi:

Kuvio 2. Tutkimuksen teoriakehys.

Tutkimusaineiston muodostaa Jyväskylän ammattikorkeakoulun aikuisopiskelijoiden kirjoittamat elämäntarinat. Aineisto kerättiin keväällä 2006 ja sitä täydennettiin keväällä 2007. Ensimmäisessä vaiheessa opiskelijoita pyydettiin kirjoittamaan omasta elämästään tarina, jossa kuvataan henkilöhistoriaa, työuraa, opiskelumotiivia ja uraodotuksia. Opiskelijoiden kirjoittamista 13 tarinasta tutkimukseen otettiin 12 tarinaa. Vuotta myöhemmin pyydettiin samoja opiskelijoita kirjoittamaan, miten he kokivat muuttuneensa tradenomiopintojen aikana. Tällä kertaa tarinoita saatiin neljä, jotka kaikki ovat mukana tutkimuksen aineistossa.

Elämäntarinansa kirjoittaneista 11 on naisia ja yksi mies. Nuorimmat ovat 32-vuotiaita ja vanhin 64-vuotias. Kirjoittajien keskimääräinen ikä on 41 vuotta. Kirjoittajista neljä on naimattomia ja kahdeksan naimisissa. Kaikilla naimisissa olevilla on lapsia, ja lasten määrä vaihtelee yhdestä kolmeen lapseen. Pohjakoulutukseltaan 11 on ylioppilaita ja yksi keskikoulun käynyt. Kaikki ovat suorittaneet ammatillisia opintoja ja useimmilla on kaupallinen koulutus. Moni on osallistunut erilaisille jatkokursseille. Työkokemuksen pituus vaihtelee neljästä vuodesta neljäänkymmeneen vuoteen. Koska valtaosa vastaajista on perheellisiä naisia, äitiyslomat pätkittävät ja lyhentävät työkokemusta. Keskimääräinen työkokemus on noin 18 vuotta.

Aineiston käsittely toteutettiin narratiivista tutkimusmenetelmää käyttäen. Narratiivinen tutkimus on väljä metodinen kehys, jossa tarkastellaan kertomuksia todellisuuden ja maailman merkitysten välittäjänä ja tuottajana (Heikinen 1999). Kertomisen tutkiminen ja

analysointi on kertomukseen osallistujien, kertomuksen tapahtumien, asetelman ja viestin kuvaamista narratiivisella lukutavalla tai lähestymistapaan yhteensopivalla analyysimenetelmällä. Tavoitteena on välittää alkuperäinen kertomus mahdollisimman tarkasti, jotta lukija voi arvioida tehtyjen tulkintojen luotettavuutta (Hänninen 1999). Analyysi voidaan näin ymmärtää vuorovaihteiseksi prosessiksi, johon tekstin tuottaja ja käsittelijä osallistuvat ja johon voidaan liittää myös teoriakehys.

Narratiivin ontologiset lähtökohdat määrittelevät ihmisen aktiiviseksi ja merkityksiä antavaksi toimijaksi. Narratiivisen tutkimuksen epistemologisissa lähtökohdissa on keskeistä, että ihminen käyttää kieltä kokemuksensa tuottamiseen. Kieltä käyttäen hän tekee kokemuksen ymmärrettäväksi muille. Narratiivinen aineisto voi olla puhetta tai kirjoitettua tekstiä, mutta myös ei-kielellistä viestintää. Ihmisen elämään liittyvät ilmiöt ovat prosessimaisia; niitä voidaan tulkita kielen avulla ja ne ovat aikaan ja paikkaan sidottuja (Gubrium & Holsteinin 1997).

Koska narratiivinen analyysi on tutkijan tapa lukea tutkimusaineistoa, ei yhtä ainoaa tapaa ole olemassa, vaan analyysimenetelmä määräytyy tutkittavan ilmiön, tutkimuskohteen, tutkimusongelman ja tutkimuksen käytännön toteuttamisen mukaan. Analyysitapa on usein vapaamuotoinen, mutta myös tarkkoja menetelmiä on kehitetty (Alasuutari 1999; Hänninen 1999). Polkinghorne (1988) ehdottaa narratiivisen aineiston analyysiin kahta eri tapaa, joita voidaan myös yhdistää. Toisen analyysimenetelmän avulla etsitään kertomusta kuvaavia yhteisiä teemoja ja toisilleen vastakkaisia teemoja. Tuloksena

syntyy tutkittavaa ilmiötä kuvaava yleisempi käsite. Toisen menetelmän avulla tarinasta etsitään juonia, jotka analyysin kuluessa rakentuvat tutkittavaa ilmiötä kuvaavaksi kokonaisuudeksi.

Tässä tutkimuksessa narratiivinen analyysi toteutetaan käyttäen sekä kokonaisvaltaista että luokittelevaa tulkintaa. Ontologinen lähtökohta narratiiviselle tulkinnalle on subjektivistinen, ja aineistona käytämme opiskelijoiden kirjoittamia tarinoita, joissa he kielellisesti ilmaisevat omaa kokemusmaailmaansa. Jokainen tarina on erilainen, vaikka jokaisessa kuvataan oppimisprosessia ja elämän eri alueiden sovittamista oppimiseen. Narratiivisessa analyysissä tarinoista poimitaan yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia pyrkien näin löytämään aineistosta yhteisiä teemoja ja merkityksiä.

Analyysi perustuu väljästi tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen, johon perustuen etsitään yhtäläisyyksiä ja eroja ja aineistoa luokitellaan. Narratiivinen lähestymistapa painottaa enemmän ihmisten tapaa kertoa tarinansa kuin teoriaa. Tarinat eivät täysin avaudu ulkopuolisille saati taivu teoreettiseen viitekehykseen. Tästä syystä painotamme analyysissä enemmän opiskelijoiden kokemuksesta kuin kokemusten ja teorian vastaavuutta (Bal 1997; Houtelin 1992).

Tarinoita elämästä, työstä ja oppimisesta

Aikuisopiskelu - elämäntapa,
muutos ja mahdollisuus

Tavoitteeseen päästäkseni minun on tehtävä lujasti töitä ja opiskeltava ahkerasti. Kaikki on minusta itsestäni kiinni. Opiskelu motivoi minua työssäni ja toisaalta työni motivoi minua

opiskelemaan. Minulla on kaikki edessäni.”

Aikuisopiskelijoille opiskelusta on vuosien saatossa tullut olennainen osa elämää. Yksi viittaa opiskeluun elämäntapana, toinen puhuu kolmannesta maailmasta, kolmas etsii vaihtelua työhönsä. Opiskelemaan hakeutumisen motiiveina he nostavat esille mm. ammatillisen pätevytyksen, uralla etenevän, tradenomi-tutkinnon suorittamisen, työttömyyden ja uuden elämäntilanteen.

Yksi tarinoiden avainkäsitteistä on muutos. Muutos on vuosien varrella koskettanut kaikkia, kaikilla elämäntilanteilla. Opiskelijat kokevat itse muutuneensa; kasvaneensa ja kypsyneensä. Muuttunut elämäntilanne on tarjonnut monelle mahdollisuuden jatkaa opintoja.

”Aion opiskella aina. Eläkkeelle tulen jäämään maisterina tai lisensiaattina, ties vaikka tohtorina.”

Kirjoittajia yhdistää voimakas kehitysmuutos. Halu kehittyä ja kehittää nousee tarinoissa vahvasti esille. Tarinoissa korostuu kirjoittajien omaaloitteisuus, määrätietoisuus ja tavoitteellisuus. Osa luonnehtii itseään näillä määritteillä jo kuvatessaan lapsuuttaan.

Elämäkokemus oppimisen reservinä

”Työ oli haastavaa ja hektistä ja tein pitkää 16-tuntista päivää hoitaen samalla kahta tehtävää; olin täyspäiväisesti projektissa ja puolipäiväisesti vakuutuskassanhoidtajana. Kun projekti päättyi, päätin, etten enää koskaan uhraa itseäni siten työlle. Toisaalta päätin, etten jatka enää koko ikääni assistenttina tai sihteerinä... Ja nyt olin ryh-

tymässä ammattiin nimeltä äiti. Äitinä ja kotona oleminen antoivat minulle mahdollisuuden ajatella, mitä todella haluan.”

Elämäntarinoissa oppiminen ja työn-teko kulkevat käsi kädessä. Opiskelijoilla on varsin jäsentynyt käsitys siitä, miten teoreettinen tieto ja käytäntö voidaan yhdistää. Lisäksi moni korostaa elämäkokemuksen merkitystä: elämä on opettanut nöyryyttä, kärsivällisyyttä ja paineensietokykyä, vastoinkäymiset ja haasteet ovat kasvattaneet, onnistumisen ja uuden oppiminen taas ovat vahvistaneet itsetuntoa. Kaikki tuntuvat myös sisäistäneen sopeutumisen ja oikean asenteen merkityksen. Näillä tärkeillä elämän eväillä he ovat onnistuneet pohjustumaan elämänsä hyvää kehää.

Elämäkokemukset muovaavat myös arvomaailmaa ja selkiyttävät asioiden tärkeysjärjestystä. Oman ja läheisten ihmisten terveyden merkitys korostuu. Työn, opiskelun ja perhe-elämän yhteensovittaminen on opettanut työssä tarvittavaa asioiden priorisointikykyä. Monelle tasapainoinen elämä on tärkein tavoite.

Oppimisvalmiuden suuntautuminen

”Työtehtäväni tulevat pysymään jatkosakin suurin piirtein samanlaisina, vaikka fuusioita, keskittämisiä ja muita muutoksia hallinnossa on tulossa. Muutosvuodet ovat 2007 ja 2009. Näihin muutoksiin varautuminen ja sopeutuminen pitää aloittaa jo nyt.”

Aikuisopiskelijoiden oppimisvalmiuden perustana on vahva usko tulevaisuuteen ja kyky sopeutua tuleviin muutoksiin. Hyvä opiskelumotivaatio heijas-

tuu tavoitteiden asetteluun. Tavoitteet näyttävät nousevan sitä mukaa kuin niitä saavutetaan. Monet kirjoittajista myös reflektoivat oppimistaan ja kuvaavat oppimisprosessiaan. Tärkeintä on omien tavoitteiden saavuttaminen eikä vertailu muiden saavutuksiin. Opitun ymmärtämisen ja käytäntöön soveltamisen merkitys korostuu.

Itsetuntemus ja omien taitojen tunnistaminen ohjaa myös oppimista. Osa opiskelijoista löysi itsestään vuorovaikutus- ja verkostoitumistaitoja. Heillä on selkeä käsitys omasta oppimiskyvystään ja mahdollisuuksistaan työssä. Työhön liittyvät tavoitteet koskevat mielekkäitä työtehtäviä.

” Haluan tehdä työssäni tehtäviä, jotka vaativat asiantuntemusta, tietojen etsimistä ja tietolähteiden käyttöä, asioiden perustelemista.”

Moni unelmoi asiantuntijatehtäväs-tä, jossa koulutusta ja omia kykyjä voisi parhaiten käyttää. Osa tunnistaa itsessään johtamistaitoja, ja heillä on myös vahva tarve käyttää näitä taitoja työelämässä. Oppimisvalmiuksien perustana opiskelijoilla erottuvat selkeästi hyvät yleiset työelämävalmiudet: elämänhallinta, kumppanuustaidot, johtamistaidot sekä innovaatioiden ja muutosten hallinta.

Tutkimustulokset

Aineiston luokittelu ja tiivistys

S euraavassa taulukossa kokoamme aineistosta poimittuja sitaatteja luokiteltuna teoriakehyksen ohjaamalla tavalla. Erotamme tarkasteltaviksi teemoiksi opiskelumotiivin ja aikuisopiske-

Taulukko 1. Aineiston luokittelua.

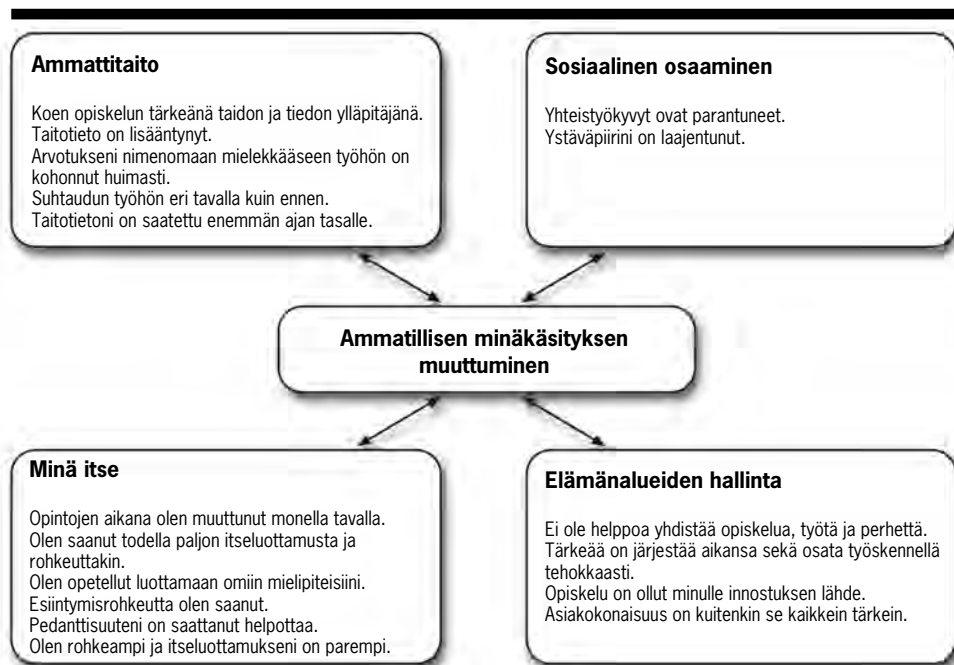
Teemat	Teemaa koskevia sitaatteja	Tulkinta ja kuvaus
Opiskelumotiivi	<i>Mitä seuraavaksi. Näen tässä tilaisuuden muuttaa elämäni. Olen tottunut muutoksiin. Se pakotti järjestämään elämänarvot uudelleen. Koin, että ne työt oli jo nähty</i>	Opiskelun ensisijainen motiivi on muutoksen hakeminen elämään.
Riippuvuudesta kohti itseohjautuvuutta	<i>Kouluttaudun, jotta osaamiseni ei pääse hiipumaan. Rehelistä ja sopivan nöyrää, määrätietoista työntekoa. Kaikki on minusta itsestäni kiinni.</i>	Opiskelu on määrätietoista työtä muutoksen saavuttamiseksi.
Kokemukset oppimisreservinä	<i>Opiskelu motivoi minua työssäni ja toisaalta työni motivoi minua opiskelemaan. Työkokemus ja opiskelu ovat tukeneet toisiaan ja auttaneet kehittämään ammattitaitoa Olen oppinut omista ja toisten tekemistä virheistä ja onnistumisista. Ihmisten johtamistaitoja ja ihmissuhdetaitoja yleensäkin. Paineensietokyky. Asioiden ymmärtämiseen on tarvittu molempia.</i>	Työkokemusta käytetään oppimisessa ammattitaidon ja sosiaalisten taitojen lähteenä.
Oppimisvalmiuden kehittyminen	<i>Olin kiinnostunut kaikenlaisista asioista Olen suorittanut itselleni kolme tutkintoa. Halusin päästä kursseille. Työtehtävät laajenivat. Muutoksiin varautuminen ja sopeutuminen pitää aloittaa jo nyt. Ajatukseni on hankkia itselleni mahdollisimman hyvät ja laajat tiedot.</i>	Oppimisvalmius kehittyy yhä vaativampiin ja monipuolisempiin tehtäviin.
Oppiaine-keskeisyydestä toimintaan	<i>Olen taitava sopeutumaan. Olen positiivinen. Hankin omatoimisesti tarvittavaa tietoa ja sovellan sitä käytännössä. Asiat on hallittava.</i>	Työtehtävien hallitseminen vaatii monien asioiden yhtäaikaista osaamista.
Ammatillinen minäkäsitys	<i>Aion opiskella aina. Tärkeintä on hyvä elämä. Haluan kehittyä ja oppia vielä. Minulla on kaikki edessäni. Halusin myös itse kehittyä. Mitä todella haluan. Elämäni tärkeimmät asiat ovat itseni ja läheisteni hyvinvoinnissa ja työssä. Saan aikaan myös tuloksia. Olen myös saanut vahvistusta itsetunnolle. Olen hyvä tyyppi.</i>	Minäkäsitys rakentuu vahvan itsetunnon ympärille. Opiskelijat tuntevat hallitsevansa elämänsä ja ammattinsa. Opiskelusta on tullut osa elämää. Tärkeintä on elää hyvä elämä.

lua kuvaavat neljä teemaa; riippuvuudesta kohti itseohjautuvuutta, kokemusten käyttö oppimisreservinä, oppimisvalmiuden kehittyminen sekä oppiainekeskeytyksestä toimintakeskeiseen oppimiseen. Viimeinen teema on aikuisopiskelijoiden minäkäsitys. Aineistosta on poimitu kutakin teemaa kuvaavia suoria sitaatteja, joista löytyvät yhteiset tekijät on tulkittu ja kuvattu omissa sarakkeissaan.

Koulutus nähdään mahdollisuutena muuttaa elämän suuntaa. Elämäkokemus ja työkokemus tarjoavat oppimiselle rikkaan perustan, jota käytetään oppimisen lähteenä ja johon opittuja asioita peilataan. Ammatillinen osaaminen merkitsee ammatillisten tietojen ja sosiaalisten taitojen yhteensovittamista, jotka luovat vahvan tunteen omasta osaamisesta ja tasapainoisen elämänhallinnan. Ammatillinen minäkäsitys on tunne siitä, että tietää mitä elämässään ja työssään haluaa ja uskoo sen saavuttavansa.

Ammatillisen minäkäsityksen muuttuminen

Ammatillinen minäkäsitys kehittyy ja vahvistuu opiskelun kuluessa. Muutos näyttäytyy opiskelijoiden tarinoissa varsin monipuolisena. Muutoksen kuvaamisessa keskeistä ei ole pelkästään ammatin sisällön oppiminen, vaan henkinen kasvu, itseluottamus, rohkeus, sosiaaliset taidot ja organisointikyky. Opiskelu liittyy ja tähtää ammattiin ja työhön, mutta ammattitaito on vain yksi muutoksen ulottuvuus. Sen muut ulottuvuudet liittyvät sosiaaliseen elämään, oman persoonan muutoksiin sekä eri elämänalueiden yhtäaikaan hallintaan ja yhteensovittamiseen. Muutoskuvaukset esitetään seuraavassa kuviossa ryhmiteltyinä neljään ulottuvuuteen; ammattitaito, sosiaalinen osaaminen, minä itse ja eri elämänalueiden hallinta.

Kuvio 3. Ammatillisen minäkäsityksen muuttuminen.

Ammatilliseen minäkäsitykseen sisältyy ammattitaidon lisäksi sosiaalinen ympäristö, ihminen itse ja näiden välinen vuorovaikutus. Tutkimustulosten mukaan ammatillisen minäkäsityksen muuttuminen sisältää neljä eri ulottuvuutta; 1) Ammatinhallinnan ja työn osaamisen muutos; 2) Sosiaalisen osaamisen muutos; 3) Oman persoonan muutos ja 4) Näiden ulottuvuuksien yhtäaikainen hallinta.

Ammatillinen minäkäsitys ei ole pelkästään työhön liittyviä taitoja ja tietoja, vaan se voidaan ymmärtää paljon laajempänä käsitteenä, joka näyttäytyy useiden eri elämänalueiden hallintana. Ammatin oppimiseen sisältyy myös vuorovaikutuksen ja kommunikaatiotaitojen kehittyminen sekä ammattiin kuuluvien tilanteiden monitahoinen hallinta. Ammatillinen minäkäsitys ilmenee vahvana itsetuntona ja elämäntarinnan tunteena, jonka pohjana on vahva motivaatio sekä määrätietoinen ja tavoitteellinen opiskelu.

Aineiston pohjalta voidaan nostaa esille myös yleisiin työelämävalmiuksiin liittyviä elementtejä. Niihin viittaavat mm. seuraavat kommentit Ihmisten *johdantamistaitoja ja ihmissuhdetaitoja yleensäkin* ja *Muutoksiin varautuminen ja sopeutuminen pitää aloittaa jo nyt*. Aivan kuten Ruohotien ja Hongan (2003) tutkimuksessa, myös tässä tutkimuksessa ammatillinen osaaminen on ennen kaikkea elämäntarinnantaitoa, sosiaalisia taitoja, johdantamistaitoja ja muutoksiin sopeutumista. Tämän tutkimuksen keskeinen käsite, ammatillinen minäkäsitys, poikkeaa jossain määrin yleisten työelämävalmiuksien käsitteestä. Ammatti on enemmän kuin työ. Ammatti eroaa työstä siinäkin tapauksessa, että työ olisi vaativaa ja erikoistunutta. Ammattia luonnehtii

taitojen ja tietojen kokonaisuus, ja eräs tärkeä ammattiin liittyvä tekijä on koulutus (Airaksinen 1991; Koehn 1994; Rääkkä, 1998).

Tavoitteena opiskelua suurempi elämä

Aikuisopiskelijoille opiskelu ei ole pelkästään ammattiin kouluttautumista vaan oman itsen, persoonan ja koko elämän rakentamista. Tavoitteet eivät liity pelkästään työuraan, vaan ne koskevat koko elämäntarinnantaitoja ja ihmisen kaikkea olemista. Elämän unelmat halutaan tehdä todeksi ja siihen antaa koulutus mahdollisuuden. Tavoitteiden saavuttaminen ja unelmien täytyminen vaatii paljon, mutta vähempi ei elämässä riitä. Elämää ei jätetä kohtalon tai sattuman varaan, vaan uskotaan omiin mahdollisuuksiin ja omaan työhön.

Ammatillinen minäkäsitys on kiinteä osa yksilön persoonaa ja minua rakentuu työn, elämän ja opiskelun kautta. Ammatillinen minäkäsitys rakentuu osana koko elämäntarinaa. Elämäntarinnantaitojen muuttamisessa elämäntarinaa muokataan ja muutos lisätään tarinan osaksi. Koulutukseen lähteminen on yksi tällainen elämänmuutos, jolloin luodaan omalle elämälle uusi tulevaisuus ja samalla tulkitaan menneisyyttä uudelleen. Elämälle luodaan uusia merkityksiä, joita lähdetään toteuttamaan koulutuksen kautta. Tämän tutkimuksen mukaan opiskelijat näkevät oman elämäntarinansa muutoksen toteutuvan ammatinhallinnan ja työn osaamisen muutoksena, sosiaalisen osaamisen muutoksena, oman persoonan muutoksena ja elämäntarinnantaitojen muutoksena. Elämän merkitys luodaan näiden tekijöiden kautta uudelleen opiskellen.

Lähteet

Aho, S. & Laine, K. 1997. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: Otava.

Airaksinen, T. (toim.) 1991. Ammattien ja ansaitsemisen etiikka: näkemyksiä ammattien, johtamisen ja liike-elämän arvoista. Helsinki: Yliopistopaino. Lisäpainoksia 1992, 1993, 2002.

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Bal, M. 1997. Narratology: introduction to the theory of narrative. Toronto: University of Toronto Press.

Gubrium, J.F. & Holstein J.A. 2000. The self we live by: narrative identity in a postmodern world. New York: Oxford University Press.

Heikkinen, H. 1999. Opettajaksi kertomusten kautta. Teoksessa H. Niemi (toim.) Opettajankoulutus modernin murroksessa. Tampere: Tampere University Press, 186 - 216.

Heikkilä, M. 2006. Minäkäsitys, itsetunto ja elämänhallinnan tunne sisäisen yrittäjyyden determinanteina. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Business and Economics 46. Jyväskylä: University Printing House.

Houtelin, H. 1992. Elämäkerratutkimuksen metodologiset ratkaisut. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 46.

Hänninen, V. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Acta Univeristas Tampereensis 696. Tampereen yliopisto.

Jarvis, P. 2004. Adult education and lifelong learning. Theory and practice. 3rd edition. London: Taylor & Francis eLibrary.

Keltinkangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Juva: WSOY.

Knowles, M. S. 1980. The modern practice of adult education. From Pedagogy to Andragogy. Revised and updated. Chicago: Follett Publishing Company.

Koehn, D. 1994. The Ground of Professional Ethics. London and New York: London Routledge.

Korpinen, E. 1987. Luokanopettajaksi opiskelevien minäkäsityksen kehitys koulutuksen aikana. Kasvatus 18 (5), 367-372.

Korpinen, E. 1988. Opettajan merkitys opilaan minäkäsityksen kehitykselle. Julkaisussa V. Brunell & J. Välijärvi (toim.) Yleissivistävä koulutus: näkymiä ja tulevaisuuden haasteita. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Teoriaa ja käytäntöä 25. Jyväskylä , 95-103.

Korpinen, E. 1989. Minäkäsitys kasvatuksellisenä käsitteenä ja koulun merkitys sen kehittämässä. Kasvatus 3, 193-200.

Otala L.M. 1999. Osaajana opintiellä - opas elinikäisen oppimisen matkalle. Juva: WSOY.

Polkinghorne, David. E. 1988. Narrative Knowing and the Human Sciences. Albany, NY: State University of New York Press.

Rogers, A. 2002. Learning and adult education. Supporting Lifelong Learning, Vol. 1, 8-24.

Ruohotie, P. 2000. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Porvoo: WSOY.

Ruohotie, P. & Honka, J. 2003. Ammatillinen huippuosaaminen. Kompetenssitutkimuksen avaama näkökulma huippuosaamiseen, sen kehittämiseen ja johtamiseen. Saarijärvi: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Räikkä, J. 1998. Moraalin kanssa. Esseitä hyvästä yhteiskunnasta. Kuopio: Kustannusosakeyhtiö Puijo.

Scheinin, P. 1990. Oppilaiden minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki: Yliopistopaino.

